

УДК 336

Олександренко І.В. к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті відображено сутність власного капіталу та джерела його формування. Подано основні складові власного капіталу у відповідності до фінансової звітності і визначено джерела їх створення. Визначено основні функції власного капіталу, що дозволило обґрунтувати його роль у діяльності господарюючого суб'єкта. Визначено та систематизовано основні напрямки управління власним капіталом підприємства.

Ключові слова: власний капітал, внески засновників, нерозподілений прибуток, позиковий капітал, чистий прибуток, .

Oleksandrenko I.

MANAGEMENT'S CAPITAL ENTERPRISE

The article shows the essence of equity and sources of its formation. The basic components of equity according to the financial statements and determined the source of creation. The main features of equity, which allowed to prove his role in the activities of the entity. Defined and systematized the main directions equity management company.

Keywords: equity contributions of founders, retained earnings, loan capital, net profit ,.

Oleksandrenko I.V.

УПРАВЛЕНИЕ СОБСТВЕННЫМ КАПИТАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье отражены сущность собственного капитала и источники его формирования. Представлены основные составляющие собственного капитала в соответствии с финансовой отчетности и определены источники их создания. Определены основные функции собственного капитала, что позволило обосновать его роль в деятельности хозяйствующего субъекта. Определены и систематизированы основные направления управления собственным капиталом предприятия.

Ключевые слова: собственный капитал, взносы учредителей, нераспределенная прибыль, ссудный капитал, чистая прибыль ,.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Збитковість вітчизняних підприємств негативно відображається на обсягах власного капіталу. Це обумовлюється тим, що чистий збиток збільшує непокритий збиток підприємства, який є складовою власного капіталу, що в кінцевому підсумку може призвести до його від'ємної величини. Відповідно від'ємне значення власного капіталу показує, що на підприємстві немає власного капіталу і весь обсяг майна створений за рахунок позичених коштів. У цьому випадку виникає ситуація, коли позиковий капітал є більшим за активи підприємства і як наслідок збільшує ризик ймовірності банкрутства. Таким чином вагомим завданням будь-якого підприємства є ріст власного капіталу. Збільшення власного капіталу неможливе без розробки та реалізації ефективних управлінських рішень. У процесі управління власним капіталом необхідним є постійний моніторинг за його зміною, що дозволить виявляти причини зміни розміру в динаміці. У цьому аспекті виникає необхідність комплексного аналізу власного капіталу, визначення факторів його зміни та розробки напрямів управління.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми формування, аналізу та управління власним капіталом підприємств

висвітлювали в своїх працях: О.Й. Вівчар [3], Т.М. Королюк [4], О.А. Нужна [5], В.М. Саварин [3], В.В. Сопко [6], Г.М. Незборецька [7], А.В. Хмелевська [7], І.Л. Цюцяк [8] та інші. Однак, сучасні реалії розвитку підприємств потребують вдосконалення напрямів управління власним капіталом з метою його збільшення і забезпечення фінансової стабільності бізнесу..

Цілі статті. Основною метою статті є визначення ролі власного капіталу в розвитку підприємства та визначення напрямів управління власним капіталом.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Власний капітал виступає не лише підґрунтям створення підприємства, а й фактором його стабільності, ефективності діяльності, конкурентоспроможності та інвестиційної активності. На сьогодні існує безліч проблем пов'язаних із формуванням та раціональним використанням власного капіталу. Одним із першочергових завдань є визначення джерел створення власного капіталу та забезпечення його росту. З метою збільшення власного капіталу необхідно здійснювати постійний моніторинг факторів його зміни, які слугуватимуть базою для формування управлінських рішень і їх ефективної практичної реалізації.

У процесі дослідження теоретичних основ формування, використання та управління власним капіталом підприємства, необхідно подати визначення власного капіталу. Аналіз літературних джерел свідчить, що існують різні бачення даного поняття. Зокрема, у національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», яке затверджено Міністерством фінансів України 07.02.2013 р. № 73, подається, що власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [1]. Таким чином, це свідчить, що власний капітал – це різниця між активами і позиковими джерелами їх створення. Якщо цей показник матиме від'ємне значення це дає підстави свідчити, що на підприємстві відсутній власний капітал.

Сутність власного капіталу як суму заборгованості підприємства його власникам у розмірі вартості активів, які за рахунок нього створені, трактували Хмелевська А.В. та Незборецька Г.М. [7, с.193]. На нашу думку це визначення не в повній мірі розкриває зміст власного капіталу, оскільки окрім внесків власників джерелами власного капіталу є результати діяльності підприємства, а саме чистий прибуток. Таким чином доцільно прийняти до уваги визначення подане Сопко В.В., згідно до чого власний капітал – це сума власних коштів підприємства, яка утворена внаслідок позитивних результатів діяльності, внесків учасників або залишена на підприємстві безоплатно [6, с.48].

Нужна О.А., досліджуючи діяльність сільськогосподарських підприємств, визначає, що власний капітал – це сума власних засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються для придбання активів [5,с.500]. Це визначення не розкриває сутності власного капіталу з позиції джерел його створення, а лише свідчить, що це власні кошти, а не позичені чи залучені в інших осіб. Вівчар О.Й. та В.М. Саварин трактують власний капітал, як суму фінансових ресурсів, які вкладаються для організації та фінансування господарської діяльності [3, с.147]. Це визначення свідчить, що власний капітал, це капіталізована сума прибутку, що авансується в розвиток підприємства.

Інший підхід до визначення власного капіталу підприємства подає Королюк Т.М. Автор під власним капіталом розуміє сукупність економічних благ у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, які залучені до обороту без встановленого терміну повернення і здатні генерувати прибуток [4, с.6]. Згідно із даним підходом, можна визначати власний капітал – як усі блага, що є наявними на підприємстві, забезпечують прибутковість і термін їх використання необмежений.

На нашу думку заслуговує на увагу підхід до визначення власного капіталу, що подається в праці Цюцяка І.Л. Згідно із цим, автор пропонує підхід до визначення власного капіталу, який дозволяє розкривати його сутність за джерелами формування, а саме: вкладений, ефективний, інший накопичений та коригуючий власний капітал. Під вкладеним капіталом автор розуміє суму внесків засновників підприємств. Ефективний капітал – це накопичена сума чистого прибутку, що відображається у статті власного капіталу „нерозподілений прибуток”. Інший накопичений капітал – це капітал утворений внаслідок приросту (дооцінки) майна, а коригуючий капітал – це сума заборгованості власників, або сума вилучених коштів власниками із статутного фонду [8, с.276-277]. Підсумовуючи, результати цього підходу, необхідно свідчити, що власний капітал – це сума коштів, що внесена власниками, накопичена в результаті прибуткової діяльності та приросту вартості майна підприємства і скорегована на вартість вилученого чи неоплаченого капіталу.

В результаті дослідження підходів до визначення власного капіталу, необхідно свідчити, що власний капітал – це сукупність коштів, що внесені власниками, безоплатно отримані від інших осіб та накопичені у процесі прибуткової діяльності.

Розмір власного капіталу підприємства відображається у першому розділі пасиву балансу (форма №1 фінансової звітності), а джерела його створення за певний звітний період у звіті про власний капітал (форма №3 фінансової звітності). В цілому згідно до Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності, які затверджені наказом Міністерства фінансів України від 23.03.2013 р. № 433, власний капітал включає зареєстрований, додатковий, резервний, неоплачений та вилучений капітал, капітал у дооцінках, нерозподілений прибуток (непокритий збиток) [2]. Зміст окремої складової власного капіталу, наведений в таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика складових власного капіталу підприємства*

Складові власного капіталу	Зміст окремої складової
Зареєстрований капітал	Відображається зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства.
Капітал у дооцінках	Наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів
Додатковий капітал	Відображається емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу та інші складові додаткового капіталу
Резервний капітал	Наводиться сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок чистого прибутку підприємства
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Відображається накопичена сума чистого прибутку, що залишається на підприємстві після розподілу або чистого збитку, в результаті отримання негативного фінансового результату за звітний період
Неоплачений капітал	Відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу
Вилучений капітал	Господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу

*розроблено автором за джерелами [1-2]

В цілому власний капітал підприємства можна поділяти на окремі види. Зокрема в економічній літературі існує поділ власного капіталу за такими ознаками: за належністю до підприємства (наявний і тимчасовий); за формою інвестування (у грошовій, матеріальній та нематеріальній формі); за ступенем оплати (номінальний, оплачений, неоплачений); за резидентністю засновників (капітал засновників резидентів і нерезидентів); за ступенем мобільності (закріплений і гнучкий); за ефективністю результату підприємства (капітал в результаті ефективного результату діяльності та капітал в результаті, визнання „незароблених доходів”); за характером використання власниками (споживчий і реінвестований власний капітал); за джерелами формування (накопичений, вкладений, коригуючий) [8, с.276-278].

В цілому власний капітал відіграє вагомий роль в діяльності підприємства, що проявляється у його функціях, що подані на рисунку 1.

Рис. 1. Функції власного капіталу підприємства*

*розроблено автором

На нашу думку, власний капітал можна поділяти за джерелами формування на початковий і той, що створюється в результаті діяльності підприємства. Таким чином до джерел створення початкового власного капіталу відносимо: 1) внески засновників на період створення підприємства, (формується зареєстрований капітал); 2) вартість безкоштовно отриманого майна (формується додатковий капітал); 3) суму перевищення ринкової вартості реалізованих акцій над їх номінальною вартістю в період створення підприємства (формується додатковий капітал); 4) сума капіталу, що вкладено початково засновниками понад суму статутного капіталу (формується додатковий капітал).

До джерел створення власного капіталу в результаті діяльності підприємства відносимо: 1) чистий прибуток (формується нерозподілений прибуток та резервний капітал); 2) вартість дооцінки майна (формується капітал у дооцінках); 3) суму накопичених курсових різниць (формується додатковий капітал); 4) вартість безоплатно отриманого майна (формується додатковий капітал); 5) внески учасників в результаті додаткової емісії акцій чи збільшення статутного фонду (формується зареєстрований капітал).

З огляду на подані функції необхідно свідчити, що власний капітал відіграє важливу роль у діяльності будь якого підприємства. Однак діяльність будь-якого підприємства повинна базуватись і на використанні позикового капіталу, про те, його розміри повинні бути обмежені і менші за розмір власних коштів. Якщо підприємство ефективно використовує позикові кошти то є ймовірність підвищення рентабельності власного капіталу і його збільшення в динаміці. Про те наявними є і переваги використання позикового капіталу над власним, що проявляються у вартості використання одного та іншого капіталу. У цьому аспекті необхідно свідчити, що відсотки за обслуговування боргу зменшують базу для нарахування податку на прибуток, а дивідендні виплати здійснюються із чистого прибутку.

Напрями управління власним капіталом підприємства подані на рис.

Рис. 2. Напрями управління власним капіталом підприємства*

*розроблено автором

Ефективне управління власним капіталом дозволить збільшувати його обсяг та сприяти росту ринкової вартості підприємства. Згідно до поданих управлінських рішень необхідно більше уваги приділяти збільшенню чистого прибутку, що дозволить збільшувати нерозподілений прибуток та частку власних джерел у фінансуванні активів. У процесі управління власним капіталом необхідно враховувати внутрішні та зовнішні особливості ведення бізнесу та чітко виокремлювати загрози та можливості. Основними факторами внутрішнього середовища, що необхідно враховувати у процесі

управління власним капіталом є: специфіка виробництва; особливості збутової діяльності; обсяги та структура майна підприємства; джерела формування позикового капіталу; наявність інноваційних технологій. Зовнішнє середовище підприємства також визначає ефективність управління власним капіталом. У процесі оцінки зовнішніх умов функціонування підприємства, як чинників управління власним капіталом необхідно врахувати: податкове законодавство; економічну ситуацію в країні; валютну і кредитну політику держави; конкурентоспроможність галузі; темп інфляції; цінову політику; експортний потенціал галузі та інші.

Висновки: В цілому підсумовуючи вище зазначене, необхідно свідчити, що ефективне управління власним капіталом є основним критерієм прибуткової діяльності, фінансової стабільності та привабливості підприємства. Враховуючи, що власний капітал є основним критерієм стабільності та ефективності функціонування підприємства, необхідно забезпечувати ріст його обсягів та частку в джерелах формування оборотних та необоротних активів. Подальші дослідження в даному напрямку необхідно спрямувати на розробку моделей оцінювання ефективності формування і використання власного капіталу підприємств різних сфер діяльності.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності затверджені наказом Міністерства фінансів України від 23.03.2013 р. № 433 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
3. Вівчар О.Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О.Й. Вівчар, В.М. Саварин // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип.19.5. – С. 146-150.
4. Корольок Т.М. Облік власного капіталу й аналіз його впливу на інвестиційну привабливість акціонерних товариств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалт. облік, аналіз та аудит» / Т.М. Корольок. – К., 2005. – 22с.
5. Нужна О.А. Власний капітал сільськогосподарських підприємств: трактування, класифікація, структура / О.А. Нужна // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету: наук. журнал. Економічні науки. Серія облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(33). – Ч.2. – С.498-507.
6. Сопко В.В. Власний капітал акціонерних товариств: особливості визначення та обліку / В.В. Сопко // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – 2007. – Вип.17.6. – С.246-253.
7. Хмелевська А.В. Власний капітал за атрибутами об'єкту бухгалтерського обліку / А.В. Хмелевська, Г.М. Незборецька // Науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2011. – №2. – С. 192-194.
8. Цюцяк І.Л. Аналіз наукових підходів до трактування категорії «власний капітал» / І.Л. Цюцяк // Науково-інформаційний вісник: Економіка. – 2014. – №9. – С.271-280.